

Oredništvo i uprava ZAGREB, MASARYKOVA 28a Telefon 67-80 Uredništvo in uprava za Slovenijo in slovenski del Julijske Krajine L.J.U. LJANA. Erjavčeva 4a

ISTRANA

SUPLJAJMO NARODNO BLAGO IZ ISTRE! ONO NAJRJEČITJE GOVORI. DA JE ONO ZEMLJA NASHA. DA JE ONO KRV NASHA!

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSkih EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

POVOD I CILJEVI

Kad se želi koji veliki posao poduzeti uz sudjelovanje masa, treba te mase pokrenuti emotivnim sredstvima pa usmjeriti njihove snage k pravom cilju. Tako je i kod rata. Uvijek se prava svrha ratovanja krije iza prividne. I ovog puta se rat pokrenuo na prividno — radi Danziga i Koridora. Dakle sa etničkog stanovišta opravdan povod. — Ali iza ovog su druge svrhe, o kojima nećemo govoriti, jer su razumnom čovjeku dosta jasne, a i one će doći do još jasnijeg izražaja, kad jednom dođe do završetka.

Manjina su bez sumnje jedna sporna između dviju država, ako su te manjine zadovoljne, ali ako im se ničeje nacionalni život, postaju opasne za normalne odnose susjednih država. I ne samo ako je etnička granica preko političke, već ako su ti elementi, kao otoci u drugom nacionalnom elementu, ali su duševnim životom i kulturom povezani sa narodom nacionalne države. U svom govoru u Danzigu ovog utorka Hitler je govorio upućeno o Nijemcima, koji su bili u Poljskoj — Govorio je o progonoima tih Nijemaca, kako su bili žrtvama tih svoje zemlje, mučeni i ubijani. Naglasio je da to Njemačka nije više mogla trpjeti pa da se morala odlučiti za akciju.

Isto smo čitali i u moskovskoj »Pravdi«: glede Ukrajinaca i Bjelorusa u Poljskoj. To je naglašeno i u notu koju su Sovjeti predali strani diplomatima, a i u Molotovom govoru, koji donosimo u drugom mjestu. Dakle opet nerazodoljivo, bezpravna manjina.

Kad stojimo pred činjenicama da se u istoj lacijskoj državi da zaštiti ne samo nacionalna prava svoje narodne manjine već često puta i gole njihove živote nametne se pitanje, da li se je jednom za uvjetke eliminirati opasnost ovakvog načina uređenja pitanja narodnih manjina.

Bili bismo uskožrudni kad bi kod određivanja političke granice stajali ekskluzivno na etničkom principu. Privremene političke i historijske činjenice imaju također svoju važnost. Ali uzvraćamo ovim posljednjim faktorima ne smiješemo zanemariti etnički faktor. Jer je, kako vidimo, opasan za opće zadovoljstvo čovječanstva.

Preko povoda za zaštitu manjina ide se daleko civilu. Učinimo samo sadašnji primjer. Njemačka je zatvorila oštetljive zec Danziga, Koridora, svoje manjine. Ali svako nježno je vanje za Njemačku nešto drugo. To je šleska, jer su tamno neprecjenjiva rudna bogatstva.

Bismark je rekao: »tko driti Češku driti Evropu«. Ako ima međunarodno i rudno područje Gornje Šleske može postati gospodar ekonomskog života u Evropi.

Značajna je članak napisao ovih dana bivši talijanski ministar vanjskih poslova prof Sforza o Gornjoj Šleskoj — On je godine 1921 bio u komisiji za razgraničenje između Poljske i Njemačke iz provedenog plebiscita. On priča kako su sa Nijemci zahtevali da Italija predloži što više teritorija u njihovu korist. Jedan njemački visoki funkcioner im je rekao — piše Sforza — :

»Ja razumijem da vi Talijani ne možete vidljivo pregaciti princip nacionalnosti obzirom na plebiscit, koji je na osnovi vašeg »Risorgimenta« — Ali mi ne kaniemo eliminirati Poljake iz Gornje Šleske; oni su izvršni rudari, oni će sačinjavati važno rudničko masu, kojom će dirgirati sinovi onih Nijemaca, koji su koncem osamnaestog i prvom polovinom devedesetog stoljeća stvorili industrijsku Gornju Šlesku.«

Interesantno je, kakvim je argumentom opovirao Sforza. Evo on veli:

»Lako sam mogao — vrlo ljubazno — odgovoriti, da Italija može još manje favorizirati planove, koji idu za tim da vrate u ropstvo narodne »inferiorne rase« — »Tko mi garantira — dodao sam — da neće Nijemci danas ili sutra — zahtijevati primjenu iste teze u pogledu Talijana u Trstu, za luku, za koju biste vi mogli tvrditi da vam je potrebna i da ju je stvorio njemački um.«

Naveli smo ovo da se vidi važnost šleske za Njemačku — Mnogo važnija od Danziga, jer Njemačka ima čitavu vrstu dobrih uređenih luka, važnija od Koridora, jer je to siromašan kraj od uvijek naseljen Poljacima — Ali imaju drugu važnost: Danzig i Koridor u njemačkim rukama označuju konac Poljske. —

Dakle putem moralnih pobuda ide se materijalnom cilju. Ako bude isključivo moralni povod materijalnom će se cilju doći lakše mirnim putem, jer će u slučajevima spora morati odlučivati pojedinci, a teže će biti služiti se velikim aparatom — vjerskom.

Rešitev ukrajinskoga vprašanja

Rusija zavzela ukrajinsko i belorusko ozemlje — Meje med rusko i nemško sfero še niso točno določene — Nekdanji nemški načrti in sedanja ruska rešitev

V noći med 16. in 17. septembrom je Rusija poslala poljski vladi ultimatum, v katerem objasnjuje, da je prisiljena stopiti v zaščito svojih manjšin in v obrambo varnosti svojih zapadnih mej. Dne 17. septembra ob 4. zjutraj so že ruske čete ob vsej rusko-poljskoj meji prešle na belorusko i ukrajinsko ozemlje.

Za časa lanske septemberske krize je razkopeno Češkoslovaško prineslo na dan to vprašanje, ki je bilo na dnevnem redu, dokler ni Karpatsko Ukrajino pobrala Mađarska. Govorilo se je o ciljih, ki jih bi imela Nemčija v ustanovitvi ukrajinske države pod svojo nadoblastjo, kot je bila nekaj let ob koncu svetovne vojne. Ukrajina bi v tem primeru predstavljala za Nemčijo zakladnico istih surovim, ki jih več potrebuje: žita, petroleja, ostalega živeca i »življenskega prostora«. — Ustavitev ukrajinske države bi bila uperjena proti Rusiji i stremela naj bi se za to, da se še ostani Ukrajinci v ruski državi odcepijo od nje in priključijo ukrajinski državi pod nemško nadoblastjo. Rusija pa bi bila s tem še bolj oddaljena od Evrope.

Tako sta po izbruhu boljševske revolucije i. 1917. Nemčija in Avstrija organizirali ukrajinsko državo. Ker pa so se na zapadni fronti bili nevarni boji, sta bili primorani odpisati vse svoje čete na francosko fronto in tako izpriziti Ukrajino, ne da bi je mogli izkoristiti v svoje navedene namene. Po štirih letih je v bojih z boljševiki država razpadla.

Na mirovni konferenci v Versaillesu je lord Curzon predlagal za poljsko vzhodno mejo etnografsko mejo med Poljaki, Ukrajinci i Belorusi. Poljaki, zanešeni na svoji zgodovini, niso hoteli tega sprejeti. V nastali vojni med Rusi i Poljaki, so zmagali poslednji s slavno bitko na Visli (šćudo na Vislici). Ruse so prisilili, da so z mirom v Rigi i. 1921. sprejeli mejo, ki je ostala do nedelje 17. t. m. Tako je prišlo pod poljsko državo veliko število Ukrajincev i Belorusov.

Rešitev ukrajinskoga vprašanja se zdi, da bo v bližnji bodočnosti zagotovo končana. Sedanji dogodki, ki se razvijajo z neverjetno hitrostjo, so prineli rešitev popolnoma brez vsake slutnje. Nikjer ni bilo govora o tem, ker je vojna tako navezala zanimanje vsega sveta, da je ukrajinsko vprašanje ostalo v ozadju i pozabljeno že od lanskega leta. To predvsem zaradi tega, ker se je Rusija izrekla za nevtoralnost in ker so lani, ko je ukrajinsko vprašanje bilo najbolj obravnavano, govorili, da Nemčija rešitev ukrajinskoga vprašanja v svojo korist ne misli izvesti in da je to samo manever za zakrivanje drugih namenov. — Posebno pa je odpadlo vsako ugibanje o nemških ciljih v Ukrajini, ko je bil podpisan rusko-nemški sporazum.

O Ukrajincih so pričeli govoriti šele, ko so prve nemške čete prišle na ukra-

insko ozemlje. Listi so najprej prinisali skope vesti, da so nastali nemirni med Ukrajinci i Belorusi, potem pa so se začeli objavljevati ruski časopisi in pisali o njih. Rusi so pričeli obnem javljati o upadih poljskih vojakov na rusko ozemlje in o poljskih letalih, ki so preletavala mejo. S tem in s pisanjem o zatiranju ukrajinske i beloruske manjšine se je ustvarilo potrebno razpoloženje za akcijo, ki ima morda večje razmere, kot je sama zaščita manjšin. Toda za sedaj o tem ne moremo govoriti.

Splošno pozornost je vzbudili šele uvodnik v moskovski »Pravdi« z dne 14. t. m., kjer se je že govorilo o novih mejah i o načrtih s Poljsko. List napoveduje polom poljske vojske, a največ govori o zatiranju ukrajinske i beloruske manjšine od strani Poljakov. Nadalje pravi, da je poloma kriva varšavska vlada, ker je tako slabo postopala z njimi in nemška premoč. Ta članek je odprl oči mnogim politikom, ki so mislili, da se Rusija nikdar ne bo interesirala za usodo Ukrajincev i Belorusov onstran svoje meje. Švedski listi so nato prvi princili vesti, da je že sestavljena sovjetska vlada, ki naj bi prevzela upravo zasledenega ozemlja. Nato je prišlo drugo rusko presenečenje. Najprej so poljski vladi poslali ultimatum i potem pa dne 17. t. m. pričeli z zasledbo ozemlja.

Kot glavno načelo svoje akcije je v svojo moralno obrambo vzela Rusija zaščito zatiranih manjšin. Druga je stvar, kaj nadalje misli o svojem delovanju. Na vsak način bi priljubilo ostalo od rusko-nemškega priljubitstva, že bi Nemčija zasedla Ukrajino. Molotov je v svojem govoru na začetku ruske akcije izjavil, da sovjetska Rusija smatra za svojo najsvetejšo dolžnost, da se brega za svoje llačene i zatirane manjšine.

O točnih mejah je zaenkrat še težko govoriti. Rusi zasedajo zemlje, ki ga prebivajo Ukrajinci i Belorusi. Menjlo, da bo meja tekla precej točno po etnografski meji. Znanekrat je samo to gotovo, da se Rusi i Nemci niso točno dogovorili o mejah. Poljska bo postala mnogo manjša država med obema veleislama. Če bo ukrajinsko ozemlje v celosti spadalo pod Rusijo, ne bo Nemčija prišla do petroleja in do ukrajinskega žita. Zasedeno ozemlje namerava Rusija priključiti svoji ukrajinski odnosno beloruski republiki. Govor je to, da je Rusija rešila ukrajinsko vprašanje v svojo korist.

Koliko je bilo Ukrajincev i Belorusov na Poljskem?

Poljska državna statistika jih je prikazovala znatno manj, kakor jih je v resnici. Po ljudskem šteću i. 1931. je bilo nastelih 31,916.000 prebivalcev. Od teh je bilo 69,2 odstotkov Poljakov, 15,2 odst. Ukrajincev, 8 odst. Židov, 4 odst. Belorusov, 3 odst. Nemcev itd. Po tej statistiki je bilo torej 4.851.000 Ukrajincev i 1.276.000 Belorusov. V resnici pa jih je bilo mnogo več. — Objektivnejše statistike cenijo, da je Ukrajincev 6,5 do 7 milijonov, a Belorusov okoli 2 milijona. Ukrajinci prebivajo na ozemlju, ki obsega 137.000 kv. km., a Belorusi na 100.000 kv. km. To da skupaj več kakor polovico dosežane poljske države. Po številu manjšin je bila Poljska prva v Evropi. Imela jih je preko ene tretjine, in je z njimi slabo postopala. Najboljše je šlo Nemcem, a najslabše Ukrajincom.

Kako se je Ukrajincom i Belorusom godilo na Poljskem, smo v našem listu že mnogo pisali. Ne bo odveč, da sedaj, ko je prenehala poljsko zatiranje, rekapituliramo manjšinsko politiko varšavske vlade. Takoj po okupaciji so nastale med Ukrajinci močne organizacije, ki so se s silo zoperstavljale silii, samo da bi izvojevale koristi za ukrajinsko manjšino. Znana je bila organizacija UNDO. Poljaki jim med drugim niso pustili na miru niti vere. Hoteli so jih z vsi silo pokatoliceniti. V ta namen so jim zaprli brez števila cerkev. Dovoljevali jim niso, da bi kupovali zemljišča. Čeprav so bili sami poljudicelet, jim je varšavska vlada nalagala največje davke. Uradništvo na njihovem ozemlju je bilo izključno poljsko, a o kakih ukrajinskih ali beloruskih uradnikih, da sploh ne govorimo. Državna služba se ni podeljevala ne Ukrajincem i ne Belorusom. V mirovnih dogovorih se je Poljska obvezala, da bo dala popolno zaščito svojim manjšinam, toda ta je ostala samo na papirju.

Ze vsa leta so Ukrajinci prosili in zahtevali vsučestlje v Lvovu, na kateremga so imeli pravico po poljskih zakonih. Ali znanci Treba je poudariti, da so imeli Ukrajinci svojo upravno v Lvovu že za časa Avstrije. Bili so zastopavljani i zatirani na vseh področjih tako kulturnem, gospodarskem i verskem. Zadnja leta se je njih položaj še bolj zaostri i Ukrajinci so začeli odgovarjati z nasiljem. Prav tako je ostala na papirju avtonomija za katero je garantirala varšavska vlada na mirovni konferenci. Tudi v pogledu šol je bilo obupno. Karpatska Ukrajina v češkoslovaški republiki je imela več šol kakor teh 7 milijonov Ukrajincev, a je štela komaj 600.000 prebivalcev. Stanje ukrajinskega šolstva pod Avstrijo v primeri z današnjim se lahko smatra za nedosegljivo izenač v sanjah. Tako se je izrazil ukrajinski zastopnik v poljskem parlamentu v Celevič. To naj bo dovolj za osvetlitev položaja teh manjšin.

Če se sedaj spominimo eno leto nazaj, ko so razdelili Češkoslovaško, ne moremo nikakor pozabiti, kako so poljska država in njeni zastopniki zahtevali zase Tizlin, kjer je bilo več Čehov nego Poljakov. Po ostroštri i nesramnosti zahtev so prekašali vse ostale. — Poljska država je imela najmanj pravice, da na tak način postopa v obrambo peščice svoje manjšine, ko je njeno postopanje z manjšinami bilo pod vsako kritiko. — Danes nima niti Tješina, niti svoje samostojnosti. Vsekar bi bilo potrebno proučiti, koliko slabosti si je Poljska nakopala s svojo politikom napram manjšinam, da bi to služilo kot »o« svetom, da so manjšine v vsaki državi tisti del, kateremu je treba posvečati dovolj pažnje, kajti zgodovina je pokazala, da se države v prevetliki samozavesti spotaknejo ob tem. — (st)

UPOZORENJE

Glasom najnovijih Jepa o zaposlivanju, koji stupaju na snagu i. siječnja 1940. nijedan jugoslovenski državljani, koji ne bude imao propisnu poslovnu knjigu neće ni u kom slučaju moći biti uposlen.

Strani državljani, ako hoće da dobiju u Jugoslaviji zaposlenje moraju imati »dovoznu zaposlenjak« (kartu zanimanja).

Upozorujemo stoga sve Istrane da se na vrijeme pobrinu za pomenute isprave i da ne čekaju zadnji čas. Ako su već jugoslovenski državljani, neka od nadležnih vlasti zatraže poslovnu knjigu, a ako još jugoslovenskog državljanstva nemaju, da se odmah pobrinu da dobiju »dovoznu zaposlenjak« (kartu zanimanja).

Drzanje i ciljevi Italije

Precizirali smo već prije drzanje Italije u sadašnjem sukobu tako da bi se neizmjerno neutralni stav mogao označiti aktivnim. — O tom stavu, a odbrambeno italov savezništvo, stajalo o dugom trajanju rata i o načinu ratovanja direktor lista «Giornale d'Italia» Virginio Gayda piše u svom listu, koji je za vanjsku politiku najkompetentniji: »U službenom saopćenju engleskog ratnog kabineta ustanovljava se, neposredno po lije Goringovog govora, traženje sakašnjeg rata s tri godine. Po engleskoj koncepciji, kojoj se pridružuje i Francuska, rat se ne će voditi samo oružjem, nego i financijskim, trgovčkim i gospodarskim sredstvima, kao i putem ronele Njemačke. Cilj je dakle zadavljanje Njemačke. Sigurno je bez obzira na bit i posljedice ove englesko-francuske politike, koja je sankcionirana na sednici vrhovnog ratnog vijeća, da idemo u susret jednom dugom i zamršenom ratnom periodu. Sadašnje drzanje Francuske i Engleske ne može se dakle smatrati neaktivnošću, nego se mora smatrati metodolnim pripremanjem određenog plana. Rat koji je očekivano i bio ne tangira neposredne talijanske interese, ali svojim daljnjim uzrocima i posljedicama potkrepe mnogobrojne talijanske interese. Među tim pitanjima nalazi se problem reorganizacije Europe i udjele i uravnotežaji snaga, pitanje dovodjenja u sklad prava i predstava za rad pojedinih naroda, uspostava europskog reda i pravdočnosti umištenih u Versaillesu. U tom pogledu saopćenje talijanske vlade jasno utvrđuje drzanje i ciljeve Italije. Ti ciljevi sastoj se u prvom redu u obrani talijanskih interesa, interesa koji se ne smiju odvojiti od razvoja kontinentalne Italije i skladu s općim europskim interesima kao i s velikim principima civilizacije. Talijanska vlada posvećuje danas svoju djelatnost obrani talijanskih i europskih interesa i cjelokupni talijanski narod mora se povinovno posvetiti tome zadatku, u punom povjerenju u Ducea. Talijanski narod mora još više raditi da uslijed sadašnjeg razaranja Europa ne bi zaostala za ostalim kontinentima. S one strane Alpa i s onu stranu mora bacati se još uvijek pogledi prema Italiji, kako bi se unaprijed odredilo daljnje drzanje Italije. Taj interes, koji je od izuzetne važnosti Italiji, medjutim, sve kombinacije su a priori nemogućne. Drzanje Italije pokazalo se postepeno i ono će odgovarati isključivo talijanskoj volji i specifično talijanskim kao i općim europskim interesima. Svijeta je stoga svaka nepriljivost inercitstva. Italija nastavlja mirno svoj rad, ali to ipak isto ne znači njeno dezinteresanje, nego da je Italija jasno da je sadašnji čas europske historije još daleko od svoj konačnog razvoja.

Drugi ledan važan list «Il Resto del Carlino» piše:
 »Italija nije ušla u rat — prvo zbog toga što Duce nije htio da proljeva talijansku krv, a s druge strane, i zato što je H. Hitler sam obavijestio G. Mussolinija da su dovodeći njemačke snage da izide na kraj u današnjem konfliktu.
 Medjutim, Italija bilje i njene ogromne snage Duce može, eventualno, da stavi na vagu u času, koji on bude izabrao.

Italija i danas ide pravo svojim putem. Kad se rat završi pobjedom Njemačka, stare plutokracije će postati mlade totalitarne države, medju kojima će Rim zauzimati mjesto koje mu pripada.
 Italija će ostvariti svoje namjere, koje ima prema Tunisu, Džibuti i Suezu. Ne treba zaboraviti — da Mussolinijeva Italija nije ona stara Italija, koja je proljevala svoju krv na svim stranama svijeta da bi se gomilala bogatstva drugih država, dok je talijanski narod ostao u bijedi.

Zeleznički požar na Nabrežini

Na železničkom križanju pri Nabrežini se pretekli teden železničari opazili, da se kadi iz vjaka, ki je baš v tistem trenutku prisilil iz Postojne. Ugotovili so, da gori on sam vagon in da je požar povzročilo trenje zavor. Vagon so takoj odcepilil in ga postavili na stranski tir ter takoj poletili tržasko gasenje. Medtem pa se je ogenj razširil na cel vagon in zaradi neznošne vročine je bilo tudi poklenjena gasilcem gasenje zelo otežekeno. Požar pa je povzročil še drugo nezgodo. Zaradi vročine so se stopile bakrene ziele železniškega električnega voza in padle na tla v dolžini kakih 100 m. Večje teže je bil promet prekiniten precej časa, dokler niso delavci popravili električno napeljavno.

Kaznovan zaradi kopicenja blaga

Federalni tajnik je uvedel disciplinsko postopanje proti tržaskemu trgovcu, Karlu Corazzi, ker je prekršil odredbe, ki regulirajo trgovino z jestvinami. Za srvo trgovino si je nameraval preskrbeti večje količine blaga, kakor je predpisane. Odzvel so mu tudi fašistično kaznomo.

SILNA NEVIHTA NA PRIMORSKEM

Gorica, septembra 1939. — V začetku preteklega tedna je vladala na Primorskem silna nevihta, kot je že dolgo ni bilo v tem pomembnem letnem času. V sredo se je znesla velika nevihta nad Reko in okolice. Mesto je zaradi silnega naliva zelo trpelo. Ljudje so morali gaziti vodo do kolen po reških ulicah. Voda je vdrla s poboja in nanosila velike množine kamenja na ceste in poti. Kar naenkrat so bile vse kleti polne vode in gasilec so imeli posla čez glavo. Ni treba se posebe pripomniti, da je bila škoda naravnost ogromna in zelo velike količine živeca so bile poravnane zaradi poplave skladišč in trgovin v nižjih predelih mesta. Marsikomu je ta nesreča prinesla še drugo nesrečo. Pravi, da je neki trgovki, ki je imela skritih v kleti več vreč sladkorja in kave, voda pokvarila vse blago, toda da bo nesreča še večja, so gasilec pri reševanju bliž in odvajanju vode zašli v skriti kotiček in našli pokvarjeno blago. Zadeva je pršla v javnost in trgovka bo morala poleg velike škode, ki jo je utrpela v ljude povodnji, plačati še velike takse.

Ograničenje ugljena i plina

Trst. — Obikrom na opću stedažu materijala, naročito onog koji dolazi iz inercitstva, određeno je da se uporabi straner ugljena srede na minimum. U tom pogledu izdane su upute velikim poduzećima. Imedu ostalog plinac će se moći služiti samo 7 sati na dan. Radi oskudice drva u talijanskim gradovima plin se u kućanstvu mnogo upotrebljava.

Likvidacija posojilnice

Dekan i, septembra. — Z oblikom od 7. avgusta teka leta je vodja fašista in načelnik vlade kot predsjednik ministarskega odbora za različito štednje in kredita preklel pravico hranilnice in posojilnice v Dekanah do kreditnega poslovanja in odredil izredno likvidacijo tega zavoda. Za likvidacijskega komisarja je bil postavljen Giovanni Poli, za glavne likvidacijskega odbora pa Antonio Deaso, Carlo Peraga in Giovanni Furlani.

Apšenja kriomčera valuta

Trst, 6 septembra. Prema vijestima tržaskog «Picolo» u Trstu je imanciska policija otkrila ovih dana grupu ljudi, koji su se bavili nezovolenom trgovinom stranih valuta. Ta grupa u glavnom je radila u poznatim tržaskim kavani Caffè degli Speccchi i Uspacen je hitav niz sankcija u radu ove «Crne burze», dok je jednom dijelu uspilo da pobegne u inostranstvo.

SLOVENSKE TISKARNE IN ZALOŽNIŠTVA NA PRIMORSKEM

Spominski Zbornik Slovenije ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije. Izdala založba Jubileja, Ljubljana, je prinesel ta-je pregled o našem tiskarstvu in založništvu na Tržaskem in Goriskem.

»Publicistični odsek Zveze jugoslovanskih emigrantskih društev v Ljubljani (L. Germelj) nam je poslal sledece podatke o tiskarnah in založništvih na Primorskem.

Tiskarne.
 Tiskarna Edinost v Trstu, od l. 1930; Tipografija Consorziale.
 Narodna tiskarna v Gorici, od l. 1927; Tiskarsko podjetje L. Lukežič, od l. 1930; Stabilimento Tipografico L. Lucchesi.
 Zadrna tiskarna v Gorici, od l. 1928; Katoliška tiskarna; o božicu l. 1934 od oblasti ustavljena.
 Slovenske knjige so se tiskale v sledečih italijanskih tiskarnah: Silvio Spazzali v Trstu (pravkar likvidirana); Tipografija Paternoli v Gorici. Solške knjige so se tiskale se v tehle tiskarnah: L. Herrmanstorfer, Tipografija Sociale in Officine Grafiche della Editoriale Libreria in Trstu.

Založništva.
 Narodna tiskarna, odnosno od nje ustanovljena in z njo združena Narodna knjigarna v Gorici, od l. 1927; Libreria G. Carucci.
 Goriska matica v Gorici, od l. 1922 do 1935 pod okriljem Narodne knjigarne, od l. 1935 samostojna zadruga; sedanjim uradni naslov: Unione Editoriale Goriziana.
 Katoliško tiskovno društvo v Gorici, odnosno od njega ustanovljena Zadrna, pozneje Katoliška tiskarna in Kato-

vodena troma (troma marima) in silno pustošila po tem znamenom kopališču. Ob istem času je besnela nevihta s silno tobo tudi po vsej Lombardiji. Prav tako je v Trstu in okolici bil 4 ure silen dež, ki je poplavlil marsikako klet. Toda kar se je zgodilo v Grazežu, ne pomnijo niti najstarejši ljudje. To je bil silen ciklon, ki je kakor poročajo napravil ogromno škodo. Kakor so pozneje ugotovili, je to silno neurje odkrilo nič manj kakor 40 hiš in uničilo okoli 1000 dreves. Mnogo telegrafskih, telefonskih ter električnih drevov je krucvalo, kakor, da bi bile izraze. Razna železja strob in drugih stavb je s silno močjo zvalo ali odnesla. Po končanem razdejanju je človek dobil tak vtis, kakor da vidi silno pogorišče. Ceste so bile polne vsega: opeke, dreves, drogov itd. Mnoge hiše so kazale le gole zidove. Ciklon se je pojavil ob 4 popoldne in je trajal samo tri minute, ker je drvel preko Grazeža s silno brzino, kljub tej brzini ni bilo razdejanje nič manjšee. Ciklon je imel akciski polmer 150 m in je preletel pokrajino z 200 km na uro. Sreča je bila, da ni bilo nobene človeške žrtve. Samo en otrok je bil težko ranjen. Skoro vsi hoteli in vile imajo porušene ali odnesene strehe.

— Medu njima koll so poblegli spomnila se i ime jugoslovenskog državljanja Topića. Policija je prigodom hapšenja krivaca zaplenila veći količin stranih valuta.

Ženo je hotel ubiti

Marezige, septembra 1939. — Ko sta delala na njivi, je prišlo nenadoma dvom ostrega prepira med zakonema Ivanom Jerman starim 32 let in Rezo njegovo ženo staro 29 let. V trenutku največje razburjenosti je mož porabill sap in zadržal ženl te-ke rane. Na njene objune klice je prihiel na pomoć njen svak 50-letni Josip Jerman. Ko je mož videl svetoga sorodnika, je takoj pobegnil. Reza je zadobila dve globokih ran iz katepih je curkoma tekla kri. Takoj so to odpejalil v bolnišnico, kjer so zdravnik izrazil, da obstoji velika nevarnost za njeno življenje. Brezvećnega moža so karabinerji je istega dne aretirali.

Dječak eksplodirala u ruci patrona

Pula. — Sedamgodišnji Marijan Sofić igrao se je u predgrađu Pule na tzv. Gomili, između Premanture i Banjola i našao je jednu patronu. Kako se obično u takvim slučajevima dešava dječak je tukao kamenom po patroni tako dugo dok nije eksplodirala. Kurja na je u sreću samo okrnula otkinuvši mu komad mesa, no unutarnjih organa mu na sreću nije povrijedila.

MUNI VELE, MALE

Lepa sela naša
 Muni Vele, Male;
 Kako ste nan nekō
 Lepo zakantale!
 Pul vas je i Ronigov
 Pet se lepo zučil,
 Da bi leh i drugih
 Se' tako naučil...
 Z vohi ste hodili
 Pul nas v Reku dole,
 Voliči gonili,
 Zato si vas vole.
 Vaši muži vesih
 V svet su razmašili:
 Z Ribničani čuda
 Cest su prekižali...
 Kudgod u hodili
 Sud su časni bili
 I solad služili.
 Doma prinosili.
 A vredna j' cenila
 Živinu kralja,
 Gruntić nastojala,
 Dečicu gojila...
 Dečica zrasla su
 V najtrij mladih,
 V najlepše divojki,
 Kot — v gore borčić!
 Pul vele bit masti,
 Čut i gledat samo:
 Pogledaj te mala
 D ostanee tamo...
 Muni Vele, Male,
 Lepi cveti naših
 Le — da bute ravek
 Ca i stari vaš!...!

Tončić

Zopet nesreća s staro granato

To l m i n, avgusta 1939. — 50-letni nabiralec staroga žetara Jakob Leban, stanujući v Volčah, je našel na Kolovratu majhno granato. Da bi je mogel odpreti, jo je pričel totit s kladivom, pri čem pa mu je eksplodirala in koskati zapolni vseh delov. Na vsem telesu, Pretili so sosedje, to pa mu niso mogli ničesar pomoči, ker je bil Leban zaradi nestetih ran in počene lobanje skoro takoj mrtev.

Spremenjeni vozni red za avtobuse

Zaradi varčevanja v benicnom in naflo je bila odredba da se morajo reane vožnje avtobusov na vseh progah do skrajnosti skrajati. Na prvih in katerih vozni samo en avtobus v obeh smereh enkrat na dan je ostal vojni red vožnjoma nespremenljiv, tam kjer je vožnja več avtobusov v obeh smereh vedrat na dan, so pa od 1. septembra danje vožnje katere vožnje odpravljene. Na prvi Trst-Reka avtobusa in voznja na dan. Odnos iz Trsta ob 7.15, 13.15 in 18.15. Iz Trsta v Seno Duhovje, Stanelj, Vrnovo in Ajdovšec bo raven v nedeljo odhajal avtobus ob 6.30, pri čem in ob 3.30 popoldne. Iz Trsta v Dolga Dubava Seno-voće odhaja med tednom ob 6.30, v nedeljo ob 3.30. (Gorica vabi dan odhod iz Trsta ob 12.30, odhod iz Gorice ob 7.50. Avtobus v odhodem v Gorice ob 14. in odhodom iz Trsta ob 19. bo vozil samo v ponedeljških srečah, četrtih in sobotah. Gorica-Postojna odhod iz Gorice vsak dan ob 6.45 in 13. odhod iz Postojne ob 6.20 in 16.40. Gorica-Dobrovo vsak dan odhod iz Gorice ob 12.45, odhod iz Dobrovega ob 6.50.

PRODUKCIJE PAROBRODARSKÉ LINIJE

Pula. — Budući da su iz Pule u Trst i obratno lise više puta na dan historije i korijere to je stara istovrsna dnevna parobrodarska linija društva Istra-Trst išla samo od Trsta do Postojne. Sada je radi ukincue, odnosno ograničenja prometa na železnici i na avtobusima parobrodarska linija isterske obale produžena do Rovinja, a parobrod će se zaustavljati i u Izuli.

Z OKNA JE PADEL

Črničje pri Gorici, avgusta 1939. — Dne 28. t. m. je po dveh dnevis trpljenja umrl v goriskih bolnišnici 39-letni Ivan Rebec, ki je bil naslonjen na ostanj ga je nenadno prišla slabost, da je zgrbil ravnotežje in padel na cesto. Našil so ga že čez pol ure in ga tako odpejalil v bolnišnico na operacijo. Nesrečni Rebec si je pri padcu prebil lobanjo, polomil nekaj rebrov, zlomil nedej rasi česa je moral biti takoj postavljen na operacijsko mizo. Kljub vsemu prizadevanju zdravnikov se je njegovo stanje vedno bolj slabšalo dokler ni podlegel poškodbam.

DROBIŽ

Trst. — Ko je odšel prejšnji poveljnik tržaskoga mesta gen. Italo Gariboldi, je bilo njegovo mesto nekaj časa prazno. Sedaj pa so imenovali za novega poveljnika tržaskoga armadnega zbora generala Gelosa.

*
 Trst. — Talijanski vojniki ima dnevo- no 40 centezima plače. — Od 15. septembra dnevno plača vojnicima i milicionerima pod oružjem povisuje se na 1 liru.

Konac poljske tragedije

Poznata tvrdnja koju smo i mi pred sedmicu dana naveli, da je tempo evropskog zbivanja mnogo brži nego prije svjetskog rata, našla je eklatantnu potvrdu u ovih 7 dana. Dok smo pred 7 dana još govorili o Poljskoj kao ratujućoj strani, u koju su uperene oči cijelog svijeta. Danas moramo da javimo, da sada i dosadašnje Poljske nema.

Iako su Poljaci pokazivali na svakom koraku odlučnu odvažnost, hrabrost i skrpnju poztvornost za obranu svoje zemlje nisu mogli zaustaviti tehnički i brojano nadmoćnije Nijemce. Iako Nijemci nisu zauzeli Varšavu, oni su je opkolili sa istoka produžili nastupanje na sjeveru i na jugu u poznatom obliku klješta tako da su došli već na teritorij ukrajinskih narodnih manjina. Poljska vlada povukla se je bila na rumunjsku granicu, a nekoli su glavni državni uredi prebacili svoja sredstva u Rumunjsku. U takovom momentu učinila je Sovjetska Rusija korak, koji pruža novi tok budućem razvoju događaja. Ruska vojska u nedjelju u 4 sata jutro umarširala je u Poljsku.

I ruska vojska je zaista u 4 sata ušla na dosadašnji poljski teritorij. Pretsjednik sovjetske vlade i pučki komesar za vanjske poslove Molotov održao je u nedjelju jutro preko radija veliki govor, koji su prenosile sve ruske stanice. Donasmo najvažniju diovele govor govora da se vidi, što je sovjetsku Rusiju pomukala da stupi u akciju i njezino daljnje držanje Molotov je rekao:

„Događaji nazvani poljsko-njemačkim ratom pokazali su nemoć i nesposobnost upravljanja poljske države. Poljski vladajući krugovi su bankrotirali. Sve se to desilo za najkraće vrijeme. Prosjele je sve: dvije nedjelje, a Poljska se nije izdvojila iz industrijske centre, veći dio gradova i kulturnih centara. Ne postoji više Varšava kao politički centar poljske države. Niko nema gdje se nalazi poljska vlada. Stanovništvo Poljske neuputo je od njegovih nesposobnih vladatelja i predato na milost i nemilost sudbine. Poljska država i vlada prestale su da postoje.“

Usljed takvog stanja ugovori koje je Sovjetska Rusija zaključila s Poljskom prestali su da važe. Situacija koja je nastala zahtjevala od sovjetske vlade da se naravno pobrine o sigurnosti svoje države. Poljska je postala zgodna polje za sve slučajnosti i neopreznosti, koje se mogu pretvoriti u pretju za Sovjetsku Rusiju.

Sovjetska vlada sve do posljednjeg vremena ostala je neutralna. Ali usljed ovih prilika ona ne može više da ostane neutralna. Isto tako ne smije se zahtjevati od sovjetske vlade da bude ravnodušna prema sudbini braće po krvi Bjelorusa i Ukrajinaca, koji su i ravnodušni u potpunosti bezopasni u savim su potpunosti ostavili na milost i nemilost sudbine. Sovjetska vlada smatra za svoju svoju dužnost da pruži ruku i utiče pomoću svojoj braći ukrajinskom i bjeloruskom stanovništvu Poljske. Zato je sovjetska vlada jutros predala poljskom ambasadoru u Moskvi notu u kojoj saopštava da je sovjetska vlada nalazila glavnoj komandi crvene armije da izda naredbu za prelazak poljske granice i urmanje pod svoju zastavu stanovništva Zapadne Ukrajine i Zapadne Bjelorusije. Istovremeno sovjetska vlada namjerna je da producira sve njere da bi izvučla poljski narod iz nesretnog rata u koji su ga ubacili njegovi nerazumni vladatelji i da bi mu dala mogućnost da ponovo počne da živi u miru.

Kada je u početku septembra bila objavljena mobilizacija u Ukrajini i u drugim vojnim okruzima, situacija u Poljskoj još nije bila jasna i ta mobilizacija je bila samo njerna predostrožnost. Niko nije mogao misliti da će se poljska vlada pokazati tako bespomoćna i da će nastati ovakvo rasulo kakvo je nastalo. Sad je to vasilo potpuno i poljska vlada je bankrotirala. Naša crvena armija mora biti uspuniti zadatke koji joj je dat. Vlada je potpuno uvjeren da će naša crvena armija pokazati i ovog puta svoju hrabrost i svoju disciplinu i da će se pri sprovođenju svog velikog oslobodilačkog zadatka pokriti slavom.

Sovjetska vlada se obratila svim vladama s kojima ima diplomatske odnose i izjavila da će sprovesti politiku pune neutralnosti u odnosu sa svima tim zemljama.

„Dužnost svakoga građanina sastoji se u tome da pošteno radi na svom mjestu i da na taj način pruži pomoć crvenoj armiji. Što se tiče crvene armije, mi smo uvjereni da će ona sa časću i slavom ispuniti svoj zadatak. Cjelokupno stanovništvo naše zemlje sada je čvrsto kao nikada ujedinjeno oko sovjetske vlade u cilju novih i još nevijenih uspjeha, u cilju novih slavnihi pobjeda crvene armije na ratnom frontu.“

Govor Molotova prenošen preko radija saslušan je vric pažljivo u svim tvornicama, poduzećima, nadležnim kao i na sveučilištima i drugim školama. Onaj dio govora u kome je Molotov naglasio, da Sovjetska Rusija smatra svojim najsvetijom dužnošću da se brine za sudbinu dosada tlačene i proganjane bjeloruske i ukrajinske braće, izazvao je pravu buru oduševljenja.

MANJINSKI PROBLEMI

REŠITEV MANJŠINSKEGA VPRAŠANJA NA SLOVAŠKEM

31. Julija tega leta je slovaški parlament sprejel novo državno ustavo. Stotil je to soglasno, kar je bilo spričio njegovega ustroja in sestave tudi pričakovati. Na sestavo nove ustave sta očitno močno vplivali ustanovitev nemškega državnega sekretarijata in nemška zaščitna samostojne slovaške države. V ustavi se močno tudi zrcalijo predlogi za zaščito „volkstuma“, ki so ga stavili sudeški Nemci 27. aprila 1937 tedanjeju češko-slovaškem parlamentu v Pragi.

Z novo ustavo se je Slovaška republika javno odrekla načelu, da je nacionalna država, in je povsem sprejela sodaj v Nemčiji modern tezo o „volkstumu“. Vsi narodi in narodne manjšine, ki bivajo na Slovaškem, (mislijenj so Slovaki, Nemci in Madžari, nikakor pa Čehi, katerim so od postanka nove republike odrekli vsako politično pravico), bodo kot enakoverdni partnerji sodelovali pri državnem življenju. Vsak narod ali narodna manjšina sme biti politično organiziran, toda vsak je v eni edini stranki. Tako obstoja v Slovaški republiki samo ena sama priznana slovaška stranka in ta je edina zastopnica slovaškega naroda z vsemi javnopravnimi svojstvi. Isto velja tudi za priznano nemško stranko. Po tem principu, ki je bil podlagan novi slovaški ustavi, ima tedaj narodna manjšina kot taka, po stranki ki jo zastopa, javnopravni značaj. Tako je manjšini zajamčena večja zaščita, kakor bi jo lahko uživali posamezni člani manjšine.

SUDBINA MANJINSKOGA KONGRESA

U redovima kongresa narodnih manjina postoje izvesne struje u pogledu budućeg rada kongresa. Razumljivo je samo po sebi da ima u kongresu, s obzirom na sadašnju međunarodnu situaciju, i skeptika koji uopće sumnjaju u korisnost manjinskog rada na međunarodnoj osnovi. Manjinska pitanja rješavaju se danas, ma da ne kao glavna, opet oružjem. Ali ima opet drugih, koji su mišljenja, da je jedna ovakva „stručna“ ustanova baš zbog ove međunarodne kategoritnosti potrebna.

Takodjer u pitanju da li bi trebalo da se ove godine održ kongres vladajuće je nezvoljenost, dok se 15 augusta nije sastao u Brnu — gdje se nalazi i stalna kancelarija kongresa — stali odbor kongresa narodnih manjina. S obzirom na važnost pitanja koje je bilo na dnevnem redu ove sjednice prisustvovali su pored članova odbora još i neki drugi predstavnici narodnih manjina. Od Jugoslovenskih manjina došli su Dr. Josip Vilfan, predsjednik kongresa i Dr. Engelbert Besednjak, profesor Tišler i Dr. Petek (u ime Slovenaca u Koruškoj) i Dr. Karal (u ime gradišćanskih Hrvata), zatim predstavnici Čeha u Njemačkoj, predstavnik Jugoslovenskih Madžara Dr. Deak, medju Nijemcima bill su g. Šküll, urednik po-

Novi ustavi ima od države priznana narodna manjšina kulturno samopravo in kot taka tudi pravico navezati in gojiti kulturne stike s svojim matičnim narodom.

Podloga za končno konstituiranje posameznih narodnih skupin bo kataster o narodnosti pripadnosti. Ustava sama omenja samo sestavo takega katastra, ne določa pa načina, kako naj se sestavi. Od nemške strani, ki je očitno dobro poučena in verjetno bolj odločilna kot slovaška, se računa s tem, da bo v glavnem obveljala subjektivna metoda da se bo torej posameznik sam priznaval za pripadnika te ali one narodnosti. Vendar bo obstojala tudi nekaka kontrola po objektivnih znakih, namreč glede pokolenja. Toda ta kontrola ne bo zadela Nemcev, temveč bo le nekaka reakcija proti močnemu pomadžarenju v prvotni dobi.

Ustava določa tudi, da je vsako delovanje, ki skuša raznaroditi kateregakoli državljana, kaznivo. Nemci interpretirajo to določbo tako, da niso z njo razjamečna samo življenje, svoboda in narodnost, temveč tudi nacionalno premoženje.

Jasno je, da Nemci z veseljem pozdravljajo tako rešitev manjšinskega vprašanja na Slovaškem in da je postavljanje za zgled drugim državam. Vprašanje pa je, ali se namerava tudi Nemčija ravnati po tem zgledu glede manjšin, ki so na njenem ozemlju. F. P.

znanje manjšinske revije „Nation und Staat, Dr. Hasselblatt i Graeb.“

Na sastanku je vodjena diskusija o oportunistični sazivanja manjinskog kongresa ove godine. Predstavnici Jugoslovenske manjine u Koruškoj i ovog puta zalagali su se za održanje kongresa, što je najvažnije: Isto gledište zastupali su i pored sadašnje zategute međunarodne situacije i to sa velikom upornošću, baš predstavnici njemačkih manjina. Ranije je naime prevladalo mišljenje da će njemačka akcija u kongresu poslije pripojenja Sudeta Njemačkoj oslabiti. Modjutilm to se nije ostištino. Predstavnici njemačkih manjina predložili su da se kongres ove godine održi u Kovnu, što bi imalo sigurni narodni značaj s obzirom na geografski položaj ovog grada.

Na kraju je nađeno kompromisno riješenje u smislu da se mjesto javnog kongresa održi konferencija upravnog odbora kojoj bi prisustvovali predstavnici svih manjina. I to početkom oktobra u Dubrovniku. Utvrđjen je takodjer dnevn red konferencije. Program kongresa sadrži i predavanje o značaju omladinskih organizacija narodnih manjina. Medjuvremeno je izbio rat. Bez sumnje, ni konferencija u Dubrovniku neće se održati. (Ravnopravnost.)

Jedna milijarda za iseljenje tirolskih Nijemaca

Zbog najnovijih događaja pitanje iseljenja Nijemaca iz Južnog Tirola stupilo je u pozadinu. Njemačka vodi rat i danas nema vremena da se stara o detaljnom sprovođenju sporazuma o iseljenju Nijemaca, kojima se u ostalom i ne žuri. Javljeno je već da je taj sporazum sklopljen prošle godine prilikom posjete kancelara Hitlera Rimu. Pristanak Njemačkog Reicha na taj sporazum predstavljao je koncesiju Rimu; danas još nije poznato kakvu protivslugu je Njemačka dobila od Italije i da li je jedna ovakva usluga već oživljena.

Prema nekom letku kome su ušle u trag italijanske vlasti u Južnom Tirolu u posljednje vrijeme Italija se rješila da pitanje Nijemaca u Južnom Tirolu rješ radikalno. Nijemci su postavljeni pred alternativu, ili da se isele ili da se odreknu svog Njemstva te razele po Ita-

liji. Oni, koji su vodili pregovore u nji-hovo ime odlučili su se za iseljenje. Ali iseljenje ne smije se sprovesti na način da ne bi ostalo tuga za tirolskim Nijemcima. Zbog toga njemačko vodstvo preporučuje Nijemcima da se ne iseljavaju pojedinačno, već u kompaktnim grupama. Treba da se isele zajedno čitava sela i da se i u Njemačkoj nasele kompaktno. Prema uputstvima njemačkog vodstva pojedini Nijemci ne smiju voditi pojedinačno pregovore sa italijanskom komisijom za iseljavanje. Nijemci ne trebaju da prodaju svoja imanja na brzu ruku; oni moraju gledati da prodaju svoja imanja po što povoljnijoj cijeni. U interesu Tirolaca jeste, da se iseljavanje što više otegne. Talijani računaju da će potrošiti oko jednu milijardu lira za otkup njemačkih imanja. Po njemačkom računu ova suma izgleda suviše niska.

država — i koji bi se vratili kući, kad bi se prilike normalizovale. Računa se sa sigurnošću da se iz Juljske Krajine u toku 20 godina iselio oko 100.000 Jugoslavena, od kojih živi oko 80.000 u Jugoslaviji. (Ravnopravnost.)

Francuska revija O NEMŠKIH MANJŠINAH NA VSHODU EVROPE

„Bulletin quotidien, ki ga izdaja „Société d'Etudes d'information économique“ u Parizu, je izdal kot prilogo reviji za mesec maj brošuro Conradu Cigné. Ta brošura obravnava odnose nemških manjšin v vzhodnem delu Evrope napram nacional-socialističnemu pokretu. Pisac je mišljenja, da je problem teh manjšin po pripojenju Sudetov postal zelo važen. Nekateri podatki so krivo vedeni

Oficijozno pojasnilo

o Italijansko-nemškem dogovoru glede Južnega Tirola

Italijanski mesečnik „Alesia Augustus“, ki izhaja v Boznu, je pod gornjim naslovom objavil uvodni članek, ki prvi med drugim:

»Novi sporazum, ki je bil sklenjen v Berlinu med Italijo in Nemčijo, definitivno reši tako zvali problem Južnega Tirola (Alto Adige), in je nov svetel dokaz za najtesnejše uspešno sodelovanje, ki s političnim sistemom osti združuje i en blok volje in delovnih sil fašistični imperij in nacistični Tretji rajh.

Na gre za pristino izseljavanje ali za masni izgon prebivalstva iz Južnega Tirola, temveč za vpolkie nemških državljanov, bivajočih v Južnem Tirolu, v naročje Njemačji tistih Južnih Tirolcev nemškega porekla, ki se postovojno želijo. Kakor je pravilno in naravno, sta fašistična vlada in berlinska vlada zagotovili najobsežnejše jamstvo za gospodarstva, moralne in politične interese toliko nemških državljanov kakor drugih Nemcev, ki bodo zapustili Južni Tirol, tak da sporazum tudi v tem pogledu kaže duh iskrene solidarnosti, ki navdaja vladi obeh prijateljskih in združenih držav.

Ko se tako odstrani problem, ki se je v mednarodnih krogih prikazal kot težek manjšinski problem in problem nacionalnih rivendikacij, Južni Tirol (Alto Adige), ta Italijanska in fašistična pokrajina, slovesno poudarja neovrgljivo vrednost svoje trdne zgodovinske, etniške, moralne in politične enotnosti in se globoko zaveda svojih nalog, svojih pravic in svojih odgovornosti.

Na braniku Brennerja, ki je skupna meja med Italijo in Nemčijo, se stikata dve kulturi, se družita dva naroda, ki jima je usojena moč in slava. To je smisel odločilnih besed, ki jih je izrekil Hitler v Palazzo Venezia 7. maja 1938. Tudi je Führer izjavil Dučetu: »Sedaj sta vi in jaz postala neposredno soseda. Po izkušnjah dveh tisočletij hočemo priznati naravno mejo, ki sta jo jasno začrtala Previdnost in zgodovina našima dvema narodoma. Z jasno ločitvijo ozemlja, ko bo odprto življenju obeh narodov, bo ta meja Italiji in Nemčiji ne samo dovolila srečno in mirno stalno sodelovanje, temveč bo jim nudila tudi most za medsebojno pomoč in kooperacijo.«

10 zapovedi za Italijane

Italijanski listi objavljajo na vidnem mestu deset zapovedi ki naj služijo za vodilo slehernemu Italijanu v sedanjem času. V njih so naslednja navodila:

1. Ne pozabi, da Mussolini ve, kaj dela, in ne nasedaj zato vestem iz tujeje vira!
2. Prepusti denar v varstvo bankam, ako ga imaš. Ako imaš denar v roki, ga zapraviš na tisoč načinov in ti je kasneje zamerom žal.
3. Naj ti ne pade na misel, da bi kopnili doma življenjske potrebščine in drugo blago, ker je vlada dovolj poskrbela za vsake primer.
4. Ne jidkaju, ako imaš kave, temveč bodi hvalečen duceju, da nam je poskrbel ob pravem času žito, da bo vedno dovolj kruha za vse.
5. Ne jidkaju, ako se ne moreš voziti okrog z avtomobilom, kajti bencin, za katerega mora država izdati v inozemstvo toliko zlata, potrebuje predvsem vojska, ki bo branila tle in tvoj dom.
6. Uporabljaj kolo, da izgublš trebuh in boš bolje razumel trdo življenje onih ki uporabljajo kolo zato, da hodijo na delo, ki si z njim služijo vsakdanji kruh.
7. Pouči svojo ženo, ako tega še ne ve, da je varčevanje najboljši zaslužek; to služi predvsem družini, toda danes v prvi vrsti domovini.
8. Ako imaš kak obrat, ne kaži svojim klenom knjega in nezadovoljnega obraza, temveč vedno nasmejano lice; tako boš storil svojo dolžnost, obenem pa boš tudi sebi koristil.
9. Ne pozabi, da gre vsaka lira, ki jo zapiješ za inozemski produkt, v blagajno ljudi, ki nas sovražijo in zasramujejo.
10. Zadržne in prvo pravilo: Prepričaj se sam, da politika ni tvoje pokle. Pusti, da o njej govori oni v Rimu, ki nosi odgovornost. Njegova oseba je dovolj za vse!

PROCES NA TUŽBU ANTE CILIGE

Ante Ciliga nakon povratka iz Rusije napisao je knjigu »U zemlji velike laže« koju je na francuskom jeziku izdao u Parizu. — Francuska komunistička štampa napala ga je radi ove knjige. — Ciliga je tužio kod pariškog suda komunistički bišten »Correspondence internationale« za klevetu, jer da ga je htjela prikazati kao fašističkog šljuna čovjeka u službi Italije, provokatora i lašca. — Sud je predstavniku spomenutu blišten osudio na 200 franaka globe radi klevete. Kao svjedok Ciligini nastupili su poznati javni radnici Modigliani, Rappoport, Pivert i Rosmer.

MALE VIJESTI

Sporazum Rusije i Japana. Između Rusije i Japana stvoren je sporazum o pitanju Dalekog Istoka. Na temelju tog sporazuma obustavljena se neprijateljstva na granici Mongolije i Mandžurije i određuju direktive za definitivno riješenje svih spornih pitanja između Japana i Mandžurije s jedne strane i Sovjetske Rusije s druge strane.

Topovska čarčanja na zapadu nastavlja se između Sjeverne i Magline i Topovske linije. Francuzi su osvojili neka sela kod Saarbrückena. Nijemci su sa tog ratnog teritorija evakuirali milijun civilnog pučanstva.

Chamberlain iz povratka iz Francuske držao je u donjem domu govor, u kojemu je rekao da ne može biti govora o miru dok opasnost Hitlerizma ne bude konačno likvidirana. Treba jednom za uvijek eliminirati kraj nesposobnosti pod kojom se sada žvilo radi nacional-socialističke agresivnosti.

Strjeljanje špijuna. U augustu mjesecu izvršeno je u Italiji strjeljanje špijuna, među kojima je bio glavni špijun Herman Berg, a ostali su inženjeri, tehničari i piloti.

Zasjedanje američkog kongresa započelo je jučer. Na dnevnorn redu je revizija zakona o neutralnosti i ukidanje klauzula. Ovo zasjedanje bit će od kapitalnog značaja za daljnji razvoj događaja u Evropi. Roosevelt hoće da se svim snagama izvozi ratni materijal nacijama, koje su žrtve nezavršenog napada, Borbu izolacionista protiv Roosevelta predvodi senator Borah. Borah će biti oštra, jer za po sreći i materijalni interes. Amerika treba izvršiti za 56 milijuna dolara francuske narudžbe i za 21 milijun dolara za Englesku, i to za naoružanje i avione.

Mirovni plan Italije još prije nego je okupirana Poljska vele da postoji i da je imala da ga preda Francuskoj. U katoličkim krugovima se drži da bi se i Vatikan pridružio ovoj akciji za mir. Za okupacije Poljske Italija sigurno ne će poduzeti korake ako nema sigurnosti za uspjeh.

Držanje Turske u skladu s Moskvom. Turski ministar vanjskih poslova Saradzoglu otišao je u Moskvu radi zaključenja novog ugovora, kojim bi se garantiralo Crno more protiv svih stranih uplitanja. Ovaj korak je od velikog značaja jer je sigurno da je držanje Turske u skladu sa Sovjetskom Rusijom.

POROKA

V cerkvi sv. Cirila in Metoda v Ljubljani se je dne 8. t. m. poročil naš rojak ing. Znidaršič Branislav, asistent na tehn. fakulteti ljubljanske univerze doma iz Matenje vasi pri Postojni z gđ. Fani Dulerjevo, učiteljico iz Ljubljane. - Čestitamo! (***)

IZ UPRAVE

Skrk Joško - Jesenice. - Vaša naročnina je plačana do 15. januarja 1940.

LADO BOŽIČ:

TO IN ONO IZ IDRJE

(Nadaljevanje)

Plačilni dan je bil za mlajše rudarje pomemben tudi v drugem oziru. Po plači so namreč lahko računali ali se ho smelci, ki imel poleg plače še drugega vplačila, ta ali oni poročiti. Pogoj za poroko in ustanovitev družine je bilo osem let službe in meda 15 krajcarjev stare veljave ali osnovna 36,75 krajcarjev poznejše vrednosti. Vsteta je tudi dobava žita za ženo in otroke.

Najbolj slovesno pa so že od 1. 1508. dalje praznovali rudniški praznik sv. Ahacija. Ta dan je vedno zahvalna maša in velika procesija, popoldne pa velika ljudska zabava na »Zemlje«. Tako slovesno so praznovali tudi zapetno otvorenje peč 1. 1686. Ob tej priliki se je vršila po procesiji, zunaj mesta na travniku velika ljudska veselica. Plezali so po debilu, ki je imelo na vrhu darove, pozneje zlat cekin, spekli so vola, delili kruh in vino, trosili med navzoče denar in plesali. Vse te zabave, ki jih je pridelilo rudniško vodstvo z geslom: kruha in zabave, so baje lepo uspеле. Idričani so po svojem značaju dobrasrčni in veseli. Kako pa je bilo ljudstvo veselo in zadovoljno izven teh veselje, ne vemo. Kronika omenja nemara med delavstvom 1. 1672. Zakaj se nastali kako so bili rešeni, ne vemo. Drugi upor beleži zgodovina 1. 1809. pod francosko okupacijo.

Obleka idrijskega rudarja.

Zelo zanimiva je tudi obleka - noša starih Idričanov. Navadna obleka idrijskih prebivalcev je bila po kroju nekako v sredi med mestno in kmetsko, ni bila niti razkošna niti preveč vsakdanja.

Urednik: ERNEST RADETIČ. - Odgovorni urednik: IVAN STARI. Zvoništevca ul. 48, III kat. - Vlastni tiskar: Konzorcij »Istra«. Masarykova ul. br. 28a. II. Broj telefona 67-90. *Istra* izlazi vsakog tjeđna u petak. - Broj godinu. - Oglasi se računaju po cjeniku. - Tisk: Jugoslovenska štampa d. d., Zagreb, Masarykova ul. br. 28a. - Za tiskaru odgovara: Rudolf Polanovič, Zagreb. Ilica br. 131. Zvoništevca se ne vraćaju.

BEŽNA MISEL OB TRIDESE TLETNICI

Pod tem naslovom je prinesel Učiteljski list z dne 8. septembra t. l. tri člankе, ki ga je napisal naš mladinski pisatelj Josip Ribičič ob priliki 30-letnice prve slovenske mature v Kopru.

V letošnjem avgustu smo se v Celju zbrali koprski maturanti letnika 1909., da si po tridesetih letih, nekateri prvi, spet podamo roke v pozdrav. Da prestejemo drug drugemu gube na čelu, ki jih je življenje začrtalo, in da skušamo uganiti, koga in v koliko je življenje upoginilo. Da pretehtamo težo vzrokov, ki so stili življenje onih, ki jih ni več. In da obudimo spomin na mladostne eksplozije. Mnogo veselja raste iz tih spominov, marsikaj resnega! Ali je resnost vmes, ki bi ne bila potrebna za življenjskim prahom mladja in sokom življenjske sile mladosti!

V taktu tanga in foxtrotu in med nogometnimi zmagami preživljamo se v pogami modernega časa. Srečamo le redkokdaj še podobnih eksplozivno mladostnega hotenja. Morda manjka modernemu času ovir, ki bi stavile zapreke razvoju in uveljavljenju mladine.

Naša mladostna sila se je morala podzavestno, neprivrženo in sama iz sebe nastajajoče izkristalizirati in uveljaviti. Najlepše in najuspešnejše so je uveljavila v borbi za narodne pravice, za enakopravnost ter proti nasilju in krivicam tedanje in današnje. Lahkomišelnost udatna je bila ta sila, ni gledala na možne posledice, ni se vprašala: kaj bo, če ne uspe? In morda je ravno ta lahkomišelnost udatnost pripomogla do zmage v marsikaterem boju.

Eden najlepših uspehov je prinesel boj proti nemškemu učnemu jeziku na zavodu, ki je bil namenjen bodočim slovenskim učiteljem. Pred tridesetimi leti je izbruhnil v Kopru stroj slovenskih učiteljskih združenj za zahtevo po

slovenskem zavodu. Odpravi naj se nemščina kot učni jezik in bodoci slovenski učitelji naj se za svoj poklic pripravljajo v materinski. Ne na domačih tleh - sredi laškega istrskega gnezda se je borba začela. Borba za zahtevami, za katere so slovenski poslanci v dunajskem parlamentu zaman izgubljali besede. Istrska pušta polja so bila, na katerih smo se štrajkovali skrivaj zbrali kot Gubčeva vojska, poslušali govornike iz lastnih vrst, se držili in od tam odhajali prežeti novih misli za borbo. Kar nisi dosegli odradilo je dosegla mladina s svojo mladostno trmo, odklanjajoče vse kompromisne rešitve. Leta 1909. smo koprski maturanti prvi polagali maturo v slovenskem jeziku.

To je bil letos jubilej, ki ni smel mimo nas, vkljub novih zahtevam in novim težkotam življenja. Kaj zahtevajo stari v zagate in težkoče, naj bi služili za zgled vsem, ki so v današnji dobi prežeti soka mladosti. Teh zagat je mnogo, premnogo! Kajti: ali ne čutite, vi, ki vam polje po žilah sok življenjske mladosti, da je vse, kar nas obdaja, vedno še in se potrebno mladostne sile in udatnosti? Ali se vam na pr. ne zdi, da bi bilo treba nekaj ukreniti proti strupu tuje miselnosti, ki se povzra v narodno gnezdo in spravi začetne šolskih mas in jo začrti v apatnost in za vprašanja, ki so za nas življenjska? Nečisto je še na naših njihovih blevalcih, ki ga more izrvat iz roka mladine.

Bogme, tovariši pred tridesetimi leti! Ko vas takole gledam v duhu še vse mlade in iskrenih se oči, mi je žal, da se nisimo kasneje rodili! Danes smo peapametni in premodrli! Naj bi nam uroda vrnila staro lahkomišelnost in tmo mladosti - prav zares, da bi še preobrnili, kar stoji na glavi namesto na zdravih nogah. In tega ni malo!

SAOPĆENJA KANCELARIJE SAVEZNOG VODSTVA

I. BRISANJE IZ SPISKOVA TALJANSKIH DRŽAVLJANA.

Velika večina jugoslovenskih emigranata iz Julijske Krajine koji su stekli jugoslovensko državljanstvo bilo općim bilo prirodjenjem nisu dosada učinili nikakve korake da bi bili brisani iz spiskova taljanskih državljana.

U sadašnjoj zategnutoj međunarodnoj situaciji, kada se ne zna kakav obrt će uzeti stvari, hitno je potrebno da se svaki jugoslovenski emigrant, koji je već jugoslovenski državljanin, najbrže postara, da kod nadležnih taljanskih konzularnih vlasti u zemlji dokaže da je jugoslovenski državljanin. Potrebno je zato da podnese molbu nadležnom konzulatu da ga brišu iz spiskova taljanskih državljana. Uz molbu neka priloži prepis dekreta o državljanstvu, ovoljevanje od nadležnih vlasti. - (U srpskim novinama od taljanske uprave, u beogradskim od suda ili notara.) U molbu za brisanje iz spiskova taljanskih državljana neka učine svi emigranti jugoslovenski državljanin, pa i oni koji su stekli jugoslovensko državljanstvo već pred najstari ili više godina.

Mole se sva društva da uporedo hitno sve emigrante okružnicama i upo-

zorenjima preko svih lokalnih novina, da što prije traže brisanje iz spiskova taljanskih državljana.

Naročito za emigrante jugoslovenske vojne obveznike je od najveće važnosti, da već sada rekviruju pitanje brisanja iz taljanskih spiskova.

II. ZELEZNISKIM DELAVCIMA!

V smislu 2. člana novoga pravilnika o delavcih državnih prometnih ustanov je pretila nevarnost, da bo par sto naših delavcev, ki so še vedno italijanski državljanji, odpuseni iz službe. Radi imenovanja novega vodstva pri prometnem ministru in pri generalni železniški direkciji niso več naši delavci emigranti v toliki nevarnosti, da bi izgubili službo. Nevarnost pa ni seveda za vedno odstranjenja. Generalna železniška direkcija je stopila v stik z ministrom notranjih zadev, da bi čimprej rešilo njihove prošnje za državljanstvo. Minister notranjih zadev je obljubil, da bo vse njihove prošnje rešil najdalje za dva meseca.

Opozarjamo zato vse železniške delavce, ki še niso predložili prošnje za državljanstvo, da to takoj napravijo in

VIJESTI IZ ORGANIZACIJA

USMENE NOVINE OMLADINSKE SEKCIJE U ZAGREBU

U subotu 23 IX u 8 sati na večer održat će Omladinska sekcija društva »Istra« u Zagrebu svoje prve usmene novine ove sezone.

Kako se započinje sa ciklusom predavanja, koji je bio već objavljen na članskom sastanku, umoljavaju se članovi da započnu redovito polaziti usmene novine kako bi mogli slijediti tok predavanja cijelog ciklusa i time dobiti jasan pregled cjeline svih predavanja zajedno.

Usmene novine će se održavati u društvenim prostorijama.

DRUSTVENI SESTANEK »TABORA«

Kamnik. - Vabimo vse svoje članove in rojake iz Julijske Krajine na našo zelo važen društveni sestanek. ki se bo vršil prihodnjoo nedeljo to je dne 24 t. m. na Duplici v restavraciji g. Klemenčiča, ob tretji uri popoldne.

† KOČIJANČIĆ IVAN

Prošli ponedjeljak umro je u Zagrebu naš zemljak Ivan Kocijancić iz Truska kod Marenje. U Zagreb se iz rodne kraja došao pred 9 godina. Bio je upslen kao tvornički ločak, a u Trusu je 25 godina radio u aradskoj plinari. Imao je 66 godina. Iza sebe je ostavio 3 sina Eda, Ivana i Mlaka i 3 kćerke Andjelcu, Ružu i Mariju. te udovcu Ursulu. - Kao i on tako su i sva njegova djeca uvijek sudjelovala u našem društvenom emigrantskom životu. naročito kod svih naših priredaba. - Udovci Ursulu i braći Kocijancić naše iskreno sašućenje, a pokoljniku vječni pokoj!

† MARIJ SOSIĆ

Barkovlje septembra. - Komai dva meseca in pol sta potekla odkar smo pokopali zavednega učenika Karla Starca, in že se je kruta srnit spet oglasila in nam ugrabila Starčevoga nabobsega prijatelja Marija Sosa. Po kratko boleznii je 19. avgusta izdihnil v tržaški bolnišnici. Bilo mu je komaj 40 let. Pred tremi meseci se je poročil z domaćenko Aleno Martelancevo, a ni mu bilo dano, da bi še dalje užival zakonsko srečo. Bil je mladinec veseloega značaja in slabso občutljiva. Prejšnja leta se je udležoval pri raznih pevskih in športnih društvih in ostal je zvest našim misli do zadnjega. Pogreb je bil v ponedeljek 21. avgusta na domačem pokopališču. Za določno ni bilo v Barkovljah takega pogreba. Prišlo se prijatelji in znanci iz Barkovlje, iz mesta in s Komolcova. Krsto in večine so nosili njegovu tovarš in tovaršice Demušev sekvenki zbor katerega član je bil tudi pokoljnik iz cerkvi zanel »Miserere«.

Bodi Ti, Marij naša domača zemlja. Spomin nate bo med nami vedno živel. - Družini in sorodnikom naše globoko sožalje!

sicer tisti iz ozemlja banovine Hrvatsto na bansko vlast v Zagrebu, a ostali zadržani se vedno na notranje ministvo v Beogradu.

Iz tajništva Zveznega vodstva.

orlu. Napis in črni orol sta izgnila ob prevratu. Zabave v kazini so imenovani kadrnike, ono so posvetili celo sv. Dizmi. Kazina je prirejala tudi gledališke predstave v nemščini. Zadržali so igralni nemški 1. 1881. Članov kazino ni imala veliko, večini 30 do 40, večini pa samo dva.

Za časa Marlje Terezije, ki je baje zelo pospeševala gledališko umetnost, se je ustanovilo v Idriji nekako društvo in sezidalo gledališče, ki stoji še danes in je eno najstarejših v Sloveniji. Cesarica je dala garderobo in dekoracijo. Igrali so uradniški diletanti ob državnih in rudniških praznikih. Več predstav so privredili tudi v dobrodelne namene. V tistih časih je nastala tudi naša »Zemlja« z igriščem in dvemi dvoranami, ki so jih napravili šele 1. 1858. dočim so restavracijo sezidali še pozneje.

L. 1840. so ustanovili tudi rudarsko kazinsko društvo. 1. 1878. pa nemško pazniško bralno društvo.

Slovenska čitalnica

Slovensko meštanstvo se je zbiralo od 1. 1866. dalje v slovenski Narodni čitalnici ki so jo ustanovili 29. novembra 1866. Imela je takoj 61 članov. svoj pevski zbor in godbo. Ustanovitelji čitalnice so bili Janez Kavčič, dekan; Močnik Franc, občinski tajnik; dr. Ljudevit Grbec, zdravnik; Lavoslav Urbas, žganiški obrskrnik; Jože Majnik, Ivan Toman, Jože Stranetšnik, Fran Hojser, Stefan Lapajne in Jože Planovšek, trgovci; Jože Gnezda, organist in skladatelj »Rudarске himne«; Jože Leskovec, poštar; Jože Rome. Prvi odborniki pa so bili: Kavčič Janez, predsednik; Feliks Stegnar, učitelj in poznejši deželni poslanec, tajnik; Stefan Lapajne, blagajnik; Jakob Inglic, učitelj in Tone Planovšek, odbornika. Petje in godbo je vodil Gnezda. L. 1868. so imeli 12 veselic in 9 gledaliških predstav. Svoy prostor je imela čit-

talnica v prvem nadstropju gostilne pri »Crnem orlu« nato na stari postji, pozneje v hiši 509 in končno v hiši Elzene Lapajne. Od omenjenega leta dalje so igrali slovenski. V lokalni je bilo na vzpelnogo 22 listov. Čitalnica je bila združena s gostilno. Gostilničar je bil tedaj neki Remic. Še l. 1884. so imeli napis »Čitalnica-Restauracija«, gostioničar pa je govoril z natakariji nemški številu članstva je pozneje naraščalo.

Znano zabavišče Idričanov je bilo tudi na Marovcu, ob poti v Sp. Idrijo. Imeli so tam velik vrtjak z zivalskimi figurami v naravnih velikostih. Do 1. 1890. je bil nad vratmi nemški, nato pa slovenski napis.

Štrb za zdravje

Kar se tiče tega moramo omeniti, da je vročina v rudniku in v žgalnici povzročala razne prehlade in revmo, živovsrebrene pare pa gnojenje in razpadanje zob, tresenje udov in druge bolezni. Dan je bil olajšaji rudarjem bolečine in pospeševali zdravljenje, so jim dali na razpolago zdravilno kopalnico v Kopalnici pod Blejšem. Bil je to topel, kiseli, natrijev vrelac. V bližini vrelca so zgradili posebno poslopje za bojne rudarje.

Cerkvene razmere

Omenili smo že, da je spadala dolina v prvih letih pod župnijo na št. Viški gori, po l. 1580. ko je postala Sp. Idrija samostojna župnija, pa pod njo. Idrija je imela tedaj samo kaplana, ki je bil zelo odvisen od župnije. Samo krtin in pokopaval je lahko samo, poročal pa so v Sp. Idriji. Zanimivo je tudi, da je bila Sp. Idrija podrejena arhihidakonu v Tolminu, kaplan v Idriji pa arhihidakonu, kod namestniku oglejskega patriarha v Gorici. Idrija je dobila šele 1. 1658. krstno in l. 1700. pa tudi poročno knjigo.

(Konec prihodnjič)